

NARODOWY BANK POLSKI
DEPARTAMENT SYSTEMU PŁATNICZEGO

OCENA FUNKCJONOWANIA POLSKIEGO
SYSTEMU PŁATNICZEGO W II PÓLROCZU 2008 ROKU

MARZEC 2009 R.

I. WSTĘP

Departament Systemu Płatniczego Narodowego Banku Polskiego przedstawia cykliczny materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w II półroczu 2008 r.

Materiał powyższy zawiera, podobnie jak materiał za poprzedni okres, półroczną informację o:

- 1) funkcjonowaniu systemów RTGS, prowadzonych przez NBP,
- 2) funkcjonowaniu systemów ELIXIR i EuroELIXIR, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- 3) przygotowaniach polskiego sektora bankowego do SEPA,
- 4) poziomie rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce,
- 5) rynku kart płatniczych,
- 6) dokonanych oszustwach w zakresie rozliczeń pieniężnych przeprowadzanych za pośrednictwem banków,
- 7) działaniach nadzorczych podjętych przez NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności oraz systemami autoryzacji i rozliczeń,
- 8) systemach rozrachunku papierów wartościowych, prowadzonych przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. i NBP,

oraz ogólną ocenę funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2008 r.

II. SYSTEMY RTGS (SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP)

W II półroczu 2008 r. najważniejszymi działaniami, związanymi z prowadzonymi przez NBP systemami RTGS, były:

- 1) prace dotyczące przygotowania KIR S.A. do uczestnictwa bezpośredniego w systemie TARGET2-NBP oraz banków do przeniesienia rachunków w euro z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2-NBP,
- 2) powstanie Krajowej Grupy Użytkowników TARGET2,
- 3) zmiany funkcjonalne w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP,
- 4) aktualizacja dokumentacji prawnej NBP, w tym zmiany regulacji wewnętrznych NBP, dotyczących funkcjonowania systemów SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP,
- 5) prace analityczne dotyczące systemów SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP.

Ad 1)

Prace dotyczące przygotowania KIR S.A. do uczestnictwa bezpośredniego w systemie TARGET2-NBP oraz banków do przeniesienia rachunków w euro z systemu SORBNET-EURO do systemu TARGET2-NBP

Przystąpienie NBP do systemu TARGET2 w maju 2008 r. rozpoczęło 4-letni, upływający w maju 2012 r., okres przejściowy, czyli okres przechodzenia polskiego środowiska bankowego do tego systemu. Jest to czas, w którym instytucje prowadzące systemy zewnętrzne z rozrachunkiem systemie SORBNET-EURO (tj. systemy EuroELIXIR i KDPW) oraz banki uczestniczące w tym systemie będą musiały podjąć decyzję o przeprowadzaniu rozliczeń w euro bezpośrednio na platformie SSP (*Single Shared Platform*) w systemie TARGET2 lub skorzystać w tym celu z pośrednictwa innego banku (komercyjnego) w dostępie do platformy SSP¹. W ciągu ww. okresu przejściowego NBP przewiduje 2 terminy w roku (jeden w każdym półroczu), w których banki i inni uczestnicy systemu SORBNET-EURO będą mogli przechodzić z rozliczeniami w euro z systemu SORBNET-EURO na platformę SSP. Każde przeniesienie rozliczeń na platformę SSP wymaga określonych prac dostosowawczych i serii testów uprawniających do uczestnictwa bezpośredniego w tym systemie.

Ostateczna decyzja KIR S.A. o terminie przeniesienia rozrachunku systemu EuroELIXIR na platformę SSP została podjęta w II półroczu 2008 r., m. in. po analizie odpowiedzi banków na ankietę NBP wysłaną w sierpniu 2008 r., i termin ten, po uzgodnieniach z NBP, został wyznaczony na dzień 8 czerwca 2009 r.

W związku z powyższym w II półroczu 2008 r. w NBP, we współpracy z KIR S.A., rozpoczęły się intensywne prace analityczne nad wypracowaniem koncepcji zasad rozrachunku systemu EuroELIXIR na platformie SSP, zgodnie z przyjętymi przez KIR S.A. procedurą rozrachunku nr 6 (*settlement on dedicated liquidity accounts*) i modelem *interfaced*, oraz opracowano szczegółowy harmonogram migracji KIR S.A. na platformę SSP. Zgodnie z przyjętym harmonogramem, w listopadzie 2008 r. KIR S.A. zwróciła się do SWIFT o nadanie numeru BIC, a następnie, w dniu 24 grudnia 2008 r. NBP dokonał rejestracji testowej KIR S.A. na platformie SSP. Rozpoczęcie pierwszych testów z platformą SSP, tj. testów łączności (*connectivity*), zaplanowane na styczeń – luty 2009 r., zostało zakończone z wynikiem pozytywnym w dniu 3 lutego 2009 r.

Jednocześnie jeden z banków uczestniczących obecnie w systemie SORBNET-EURO również podjął decyzję o przejściu na uczestnictwo bezpośrednie w systemie TARGET2-NBP w

¹ Wynika to z decyzji EBC, zgodnie z którą banki centralne są zobligowane do zaprzestania pośredniczenia w przeprowadzaniu rozliczeń banków na SSP po zakończeniu 4-letniego okresu przejściowego.

czerwcu 2009 r. W związku z tym rozpoczęto bliską współpracę z tym bankiem dotyczącą m. in. przybliżenia zasad rozrachunku na platformie SSP, wyjaśnienia kwestii technicznych oraz prawnych związanych z uczestnictwem bezpośrednim banku w systemie TARGET2, przedstawienia zagadnień związanych z przygotowaniem i realizacją testów, wypracowaniu harmonogramu przejścia banku na platformę SSP oraz bieżącego wyjaśniania pojawiających się pytań i wątpliwości. W dniu 10 listopada 2008 r. NBP dokonał rejestracji testowej banku na platformie SSP, co pozwoliło bankowi na przystąpienie do pierwszej fazy testów z SSP (*user tests*), tj. testów łączności (*connectivity tests*), które zostały zakończone z wynikiem pozytywnym w dniu 16 grudnia 2008 r. Kolejnym etapem przygotowań do przejścia banku do systemu TARGET2 jest przeprowadzenie testów współpracy z platformą SSP (*interoperability tests*), zgodnie z opracowanymi przez EBC scenariuszami testowymi.

W II półroczu 2008 r. rozpoczęto przygotowywanie, zarówno po stronie NBP, jak i KDPW SA, pierwszej koncepcji rozrachunku systemu KDPW na platformie SSP (z uwzględnieniem ewentualnego etapu wcześniejszego, tj. rozrachunku w systemie SORBNET-EURO). Prace zostały zapoczątkowane i są w toku.

Ad 2)

Powstanie Krajowej Grupy Użytkowników TARGET2 (*National Users Group* – NUG)

W ramach przygotowań do uczestnictwa polskiego sektora bankowego w systemie TARGET2 kontynuowana była współpraca NBP ze środowiskiem bankowym i innymi podmiotami zainteresowanymi uczestnictwem w systemie TARGET2. Jednym z przejawów tej współpracy było zorganizowanie przez NBP w dniu 5 listopada 2008 r. szóstego, ostatniego, spotkania Klubu TARGET2, powołanego jako forum wymiany informacji w kwestii przystąpienia polskiego sektora bankowego do systemu TARGET2. Na spotkaniu zaprezentowano bankom aktualne informacje nt. funkcjonowania systemu TARGET2 i TARGET2-NBP oraz informacje nt. przewidywanych zmian w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP, a także informacje dotyczące przeniesienia rozrachunku systemu EuroELIXIR na platformę SSP do systemu TARGET2, w szczególności założenia dotyczące przeprowadzania rozrachunku systemu EuroELIXIR na platformie SSP, fazy procedury 6, jak również harmonogram i uwarunkowania przejścia KIR S.A. na platformę SSP oraz korzyści dla banków płynące z przeniesienia rozrachunku systemu EuroELIXIR na platformę SSP.

Druga część tego spotkania miała formę spotkania inauguracyjnego polskiej Krajowej Grupy Użytkowników TARGET2 (NUG). Krajowa Grupa Użytkowników TARGET2 powołana została w Polsce, podobnie jak w innych krajach posiadających krajowy komponent systemu

TARGET2, z inicjatywy Europejskiego Banku Centralnego i celem jej działania jest wspieranie rozwoju systemu TARGET2, m. in. poprzez wypracowywanie wspólnego stanowiska krajowych środowisk bankowych, opiniowanie propozycji zmian, omawianie problemów i niedogodności w realizacji rozliczeń oraz wnioskowanie zmian dotyczących funkcjonalności systemu TARGET2. Uczestnictwo w Krajowej Grupie Użytkowników TARGET2 zgłosiło 14 banków, w tym 13 banków komercyjnych i NBP, oraz KIR S.A., KDPW S.A. i ZBP.

Spotkaniu przewodniczyła Pani Hanna Krajewska, Przewodnicząca NUG, Zastępca Dyrektora Departamentu Rachunkowości i Podatków w PKO BP S.A. Na spotkaniu przedstawiono skład polskiej Grupy NUG, jej zadania oraz metodykę pracy. Przedyskutowano także spostrzeżenia i uwagi oraz dotychczasowe problemy przy wykorzystaniu systemu TARGET2 w rozliczeniach.

Ad 3)

Zmiany funkcjonalne w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP

Nowe zasady rozrachunku zleceń SCT (*SEPA Credit Transfer*) w systemie TARGET2-NBP

Główną zmianą funkcjonalną wprowadzoną w systemie SORBNET-EURO w II półroczu 2008 r. było opracowanie i wdrożenie nowych zasad rozrachunku transgranicznych poleceń przelewu w euro w standardzie SEPA, tj. zleceń SCT, kierowanych z systemu EuroELIXIR do systemu STEP2. Konieczność opracowania przez NBP wspólnie z KIR S.A. nowych zasad rozrachunku oraz wprowadzenia modyfikacji w systemach SORBNET-EURO i EuroELIXIR wynikała z przyjętej przez EBA Clearing, operatora systemu STEP2 i EURO1, zmiany polegającej na przeniesieniu z dniem 8 grudnia 2008 r., rozrachunku zleceń SCT² z systemu EURO1 na platformę SSP do systemu TARGET2, przy jednoczesnym pozostawieniu na niezmiennych zasadach rozrachunku zleceń XCT (przelewów nie w standardzie SEPA), tj. przez system EURO1. Uruchomienie nowej wersji oprogramowania poprzedzone było testami rozliczeń STEP2-SCT w systemie TARGET2, w których uczestniczyły systemy SORBNET-EURO, TARGET2-NBP i EuroELIXIR. Testy te zorganizowane zostały przez EBA Clearing i EBC oraz wykonywane były w oparciu o przekazane scenariusze.

Produkcyjne uruchomienie nowej wersji systemu SORBNET-EURO i platformy pośredniczącej (*middleware*) SWAT w dniu 8 grudnia 2008 r. przebiegło bez zakłóceń.

² Nowe zasady rozrachunku obejmują trzy cykle rozliczeniowe – dwa dzienne wg procedury 4 (*multilateral netting*): pierwsza o godz. 7.30 i druga o godz. 14.00 oraz jeden cykl nocny wg procedury 6 (*settlement on dedicated liquidity accounts*). W cyklu nocnym NBP nie uczestniczy.

Przeniesienie rozrachunku systemu STEP2 SCT z systemu EURO1 na system TARGET2³ spowodowało przyspieszenie tego rozrachunku⁴ (w stosunku do sytuacji wcześniejszej mającej miejsce od dnia 28 stycznia 2008 r., kiedy zaczęły funkcjonować polecenia przelewu w standardzie SEPA poprzez ominięcie systemu netto, jakim jest EURO1).

Działania zrealizowane w obszarze systemu TARGET2 mające wpływ na zakres zmian funkcjonalnych w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP

Na zakres dokonanych w II półroczu 2008 r. zmian funkcjonalnych w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP istotny wpływ miały także następujące działania zrealizowane w obszarze systemu TARGET2:

- 1) wdrożenie w dniu 17 listopada 2008 r. nowej wersji oprogramowania platformy SSP systemu TARGET2 (*SSP release 2.0*). Nowa wersja SSP obejmowała w szczególności zmiany związane z implementacją SWIFT release 2008, kilka zmian funkcjonalnych zgłoszonych przez użytkowników systemu (jako tzw. *change requests*), jak również drobne poprawki informatyczne (*bugs*) w modułach SSP (dotyczące głównie modułu ICM oraz interfejsu dla systemów zewnętrznych - ASI).

Istotną zmianą dla NBP było wprowadzenie poprawki w module ICM dotyczącej wysyłania zleceń awaryjnych, tzw. *back-up payments*, do systemu STEP2.

Wdrożenie wersji 2.0 platformy SSP poprzedzone było procesem testów prowadzonych przez 3CB i EBC, w których uczestniczyły krajowe banki centralne, w tym NBP, z krajowymi uczestnikami bezpośrednimi systemu TARGET2-NBP.

- 2) wdrożenie w dniu 17 listopada 2008 r. nowej wersji SWIFT (*SWIFT release 2008*). Dla NBP wdrożenie nowego standardu SWIFT oznaczało konieczność wprowadzenia zmian w aplikacjach wewnętrznych NBP. Przed wdrożeniem tych zmian zorganizowano i wykonano testy z uczestnikami systemów SORBNET-EURO i TARGET2-NBP.

³ Rozrachunek systemu STEP2 w zakresie usługi polecenia przelewu SEPA - SEPA Credit Transfer (SCT) ma miejsce w komponentcie systemu TARGET2 prowadzonym przez EBC, tj. w systemie TARGET2-EBC, a z punktu widzenia systemu STEP2 w zakresie usługi SCT NBP jest bankiem rozrachunkowym w tym systemie posiadającym rachunek RTGS w innym komponentcie systemu TARGET2, tj. w systemie TARGET2-NBP.

⁴ Zgodnie procedurą 4 przyjętą dla rozrachunku systemu STEP2 w zakresie usługi SCT w systemie TARGET2, środki otrzymywane przez bank rozrachunkowy (z tytułu zleceń otrzymywanych) są udostępniane bezpośrednio po zamknięciu cyklu rozliczeniowego systemu STEP2 w zakresie usługi SCT na rachunku RTGS banku rozrachunkowego (w przypadku Polski dotyczy to tylko rachunku RTGS NBP).

Hurtownia danych systemu SORBNET-EURO oraz systemu TARGET2-NBP

Innym obszarem funkcjonalnym systemu SORBNET-EURO, w którym prowadzone były prace analityczne i informatyczne, była hurtownia danych systemu SORBNET-EURO oraz systemu TARGET2-NBP. NBP, jako członek ESBC i uczestnik systemu TARGET2, zobowiązany jest do sporządzania i przekazywania do EBC danych statystycznych dotyczących systemów płatności w euro. Wymagania te, określone przez EBC dla systemu TARGET2 (*TARGET2 Statistical Framework*), obejmują płatności zrealizowane zarówno na platformie SSP, jak i w PHA, czyli w przypadku NBP w systemach TARGET2-NBP oraz SORBNET-EURO. Wprowadzenie zmian w hurtowni danych wynikało z konieczności umożliwienia pozyskiwania określonych danych w celu sporządzania zestawień statystycznych zgodnie z określonymi wymaganiami. Przyjęte wymagania obejmują sporządzanie, a następnie przekazywanie danych statystycznych w odpowiedniej strukturze i formie oraz określonym przez EBC kanałem (tj. poprzez sieć ESBC) bezpośrednio do hurtowni danych statystycznych w EBC (SDW ESCB). Zakres danych przekazywanych do EBC jest bardzo obszerny i obejmuje sprawozdawczość dzienną i miesięczną wg określonych kategorii oraz typów zleceń. Sprawozdawczość dzienna obejmuje przekazywanie danych dotyczących liczby i wartości płatności rozliczonych w systemie TARGET2-NBP oraz w systemie SORBNET-EURO z podziałem na płatności krajowe i transgraniczne oraz na wyodrębnione 4 kategorie płatności (transakcje między uczestnikami rynku, operacje banku centralnego, operacje rozrachunkowe systemów zewnętrznych oraz przelewy płynności). Sprawozdawczość miesięczna obejmuje liczbę oraz wartość płatności klientowskich i międzybankowych zrealizowanych w trzynastu godzinnych przedziałach czasowych oraz liczbę zleceń krajowych i transgranicznych według 12 przedziałów kwotowych. Uruchomienie sprawozdawczości wg nowych zasad miało miejsce w dniu 1 stycznia 2009 r.

Ad 4)

Aktualizacja dokumentacji prawnej NBP, w tym zmiany regulacji wewnętrznych NBP, dotyczących funkcjonowania systemów SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP

Zmiany uchwały nr 20/2004 Zarządu NBP z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez Narodowy Bank Polski

Uchwałą nr 31/2008 Zarządu NBP z dnia 4 sierpnia 2008 r. dokonano zmiany uchwały nr 20/2004 Zarządu NBP z dnia 22 kwietnia 2004 r. w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez Narodowy Bank Polski. Zmiana merytoryczna

wprowadzona do uchwały polegała na zrezygnowaniu z wymogu prowadzenia przez bank ubiegający się o otwarcie rachunku bieżącego w systemie SORBNET, SORBNET-EURO lub TARGET2-NBP działalności operacyjnej od co najmniej sześciu miesięcy. Stosowanie powyższego przepisu straciło na aktualności w stopniu uzasadniającym jego zastosowanie, gdyż straciły na ważności przesłanki jego wprowadzenia (tj. potrzeba istnienia okresu przejściowego dla nowo utworzonych banków w celu stopniowego wchodzenia banku w mechanizmy znajdowania płynności na rynku dla pokrycia swoich zobowiązań, w szczególności zobowiązań wynikających z sesji rozrachunkowych KIR S.A., gdzie brak środków na ich pokrycie w regulaminowym terminie tworzył ryzyko systemowe dla innych banków). Ponadto, po wprowadzeniu przedmiotowego wymogu umożliwiono w systemach SORBNET i SORBNET-EURO zasilanie banku w płynność w NBP poprzez kredyt techniczny w złotych/śróddzienny w euro, o ile bank zapewni odpowiednie zabezpieczenia. Dodatkowo, w listopadzie 2004 r. w systemach ELIXIR i EuroELIXIR wprowadzony został przez KIR S.A. mechanizm gwarancji rozrachunku, który umożliwił terminowe dokonanie rozrachunku międzybankowego (zamknięcie sesji rozrachunkowej) oraz ograniczył możliwość wystąpienia ryzyka systemowego w sytuacji, gdy niewypłacalność jednego z uczestników systemu mogłaby spowodować niezdolność do wywiązania się z zobowiązań przez innych uczestników (tzw. efekt domina). Przyjęcie ww. mechanizmów i ich skuteczne wykorzystywanie w ostatnich latach w praktyce spowodowało, że niezbędny na wcześniejszym etapie rozwoju systemu przepis, wymagający istnienia okresu przejściowego dla nowo utworzonych banków, mógł być usunięty bez szkody dla sprawności funkcjonowania systemów SORBNET i SORBNET-EURO.

Kolejna zmiana uchwały nr 20/2004 Zarządu NBP w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunków banków przez Narodowy Bank Polski została dokonana uchwałą nr 41/2008 Zarządu NBP z dnia 25 września 2008 r. Zmiana ta wynikała z potrzeby wprowadzenia do powyższej uchwały przepisu pozwalającego na bardziej elastyczne podejście NBP w przypadku zaistnienia pilnej potrzeby otwarcia w NBP rachunku dla banku, nieprzewidzianego dotychczas w zamkniętym katalogu rodzajów rachunków otwieranych i prowadzonych przez NBP. Taka pilna potrzeba może mieć miejsce np. w nieoczekiwanej, ale możliwej sytuacji, gdy bank potrzebuje posiadać w NBP rachunek inny, niż zawarty w ww. katalogu. Zamknięty katalog rachunków otwieranych i prowadzonych dla banków przez NBP nie pozwalał na otwieranie rachunków, które się w nim nie mieszczą. Równocześnie, dla ograniczenia pełnej otwartości listy rodzajów rachunków banków w NBP, wprowadzono konieczność wyrażenia zgody Prezesa NBP na każdorazowe otwarcie takiego rachunku (w

nawiązaniu do podobnej prerogatywy zawartej w art. 51 ust. 1 pkt 4 ustawy o Narodowym Banku Polskim).

Zmiany w dokumentacji prawnej związane z przeniesieniem rozrachunku zleceń SCT na platformę SSP

Przedstawiona w ad 2) zmiana funkcjonalna wprowadzona w systemie SORBNET-EURO, polegająca na zmianie zasad rozrachunku zleceń SCT (*SEPA Credit Transfer*) kierowanych z systemu EuroELIXIR do systemu STEP2, spowodowała konieczność dostosowania infrastruktury prawnej NBP regulującej przeprowadzanie rozliczeń w euro w ramach systemu SORBNET-EURO, tj. uchwały nr 12/2005 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 22 lutego 2005 r. w sprawie wprowadzenia wzoru umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO oraz stosownych umów zawartych z uczestnikami systemu SORBNET-EURO. Zmiana ta została wprowadzona uchwałą nr 55/2008 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 21 listopada 2008 r. i polegała na wprowadzeniu zmian w załącznikach nr 1A, 1C, 1D i 1E do Umowy, tj. wzorów umów określających szczegółowe zasady i warunki otwarcia i prowadzenia rachunku w euro w systemie SORBNET-EURO odpowiednio dla: banków będących uczestnikami pośrednimi systemu TARGET2-NBP, Krajowej Izby Rozliczeniowej S.A., banków niebędących uczestnikami systemu TARGET2-NBP oraz banków będących uczestnikami bezpośrednimi TARGET2-NBP (z tytułu uczestnictwa w rozrachunku sesji KIR S.A.).

Zmiany w dokumentacji prawnej związane ze zmianą umowy *TARGET2 Agreement*

Kolejna zmiana, skutkującą koniecznością nowelizacji uchwały nr 12/2005 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 22 lutego 2005 r. w sprawie wprowadzenia wzoru umowy w sprawie warunków otwierania i prowadzenia rachunku RTGS w systemie SORBNET-EURO oraz umów zawartych z uczestnikami systemu SORBNET-EURO, wynikała ze zmiany wprowadzonej przez EBC do umowy *TARGET2 Agreement* regulującej m.in. wejście Narodowego Banku Słowacji do strefy euro od 1 stycznia 2009 r.⁵ Zmiana ta została wprowadzona uchwałą nr 66/2008 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 15 grudnia 2008 r. i polegała na aktualizacji wykazu krajowych komponentów systemu TARGET2 w związku z przystąpieniem do tego systemu Słowacji.

⁵ Inna zmiana wprowadzona do *TARGET2 Agreement* dotyczyła w szczególności akceptacji przez PSSC przepisu pozwalającego "connected CBs" (w tym m. in. NBP) w sytuacjach awaryjnych (w odniesieniu do płatności b. krytycznych i krytycznych) na niespełnianie warunku utrzymywania "dodatniej pozycji netto" wobec Eurosystemu.

Aneksy do umów rachunku bankowego

Opisane wyżej dwie zmiany uchwały nr 12/2005 skutkowały koniecznością przygotowania i przekazania bankom, KIR S.A. i KDPW S.A. dwóch aneksów do umów rachunku bankowego i rachunków pomocniczych prowadzonych w systemie SORBNET-EURO. Pierwszy aneks, dotyczący zmiany sposobu rozrachunku zleceń SCT kierowanych do systemu STEP2, wszedł w życie w dniu 8 grudnia 2008 r., zaś drugi aneks, regulujący zmianę wprowadzoną do umowy *TARGET2 Agreement*, wszedł w życie w dniu 1 stycznia 2009 r.

Ad 5)

Prace analityczne dotyczące systemów SORBNET, SORBNET-EURO i TARGET2-NBP

Prace nad przeniesieniem systemów SORBNET i SORBNET-EURO na nową platformę technologiczną

W ramach prac analitycznych w obszarze systemów SORBNET i SORBNET-EURO kontynuowano prace związane z wypracowaniem koncepcji przeniesienia ww. systemów na nową platformę technologiczną opartą na nowym Systemie Zarządzania Bazą Danych (SZBD). W grudniu 2008 r. przygotowano wniosek o powołanie projektu o nazwie „SORBNET-EURO w wersji na rok 2012 (SE-2012)” obejmującego swym zakresem prace związane z opracowaniem i uruchomieniem na nowej platformie technologicznej wewnętrznej aplikacji o nazwie NBP-PHA, będącej zmodyfikowaną wersją systemu SORBNET-EURO o funkcjonalności stosowanej w bankach centralnych po upływie czteroletniego okresu przejściowego, tj. bez możliwości prowadzenia rachunków dla banków i świadczenia usług pośrednictwa w dostępie do systemu TARGET2. Wniosek został zaakceptowany przez Zarząd NBP na posiedzeniu w dniu 8 stycznia 2009 r.

Plan ciągłości działania dla NBP (PCD-NBP)

Zgodnie z wymaganiami bezpieczeństwa określonymi dla systemów krytycznych, kontynuowane były inne działania dostosowawcze do wymagań stawianych przez EBC przed krajowymi komponentami systemu TARGET2. W ramach tych prac kontynuowano prace nad aktualizacją planu ciągłości działania dla NBP (PCD – NBP) w zakresie systemu SORBNET-EURO oraz dodatkowo, poza wymaganiami EBC, dla systemu SORBNET, w tym scenariuszy i procedur działania w określonych sytuacjach awaryjnych. Z pozytywnymi wynikami przeprowadzono w II połowie 2008 r. 2 testy PCD-NBP w odniesieniu do obu systemów: logistyczny (15 listopada 2008 r.) i technologiczny (13 grudnia 2008 r.).

Ocena systemu SORBNET-EURO jako PHA w systemie TARGET2

W ramach prac związanych z uczestnictwem NBP w systemie TARGET2 została przygotowana i uzgodniona z EBC ostateczna wersja raportu nt. oceny spełniania przez system SORBNET-EURO (jako tzw. system PHA – krajowy system w ramach systemu TARGET2), wymagań określonych w *Core Principles for Systemically Important Payment Systems*⁶. Do dokonania tej oceny zostały zobowiązane banki centralne zamierzające w 4-letnim okresie przejściowym wykorzystywać systemy PHA do realizacji transakcji, które po zakończeniu tego okresu będą mogły być realizowane wyłącznie na SSP⁷. Ocenę przeprowadzono w ramach funkcji nadzorczych NBP nad systemem SORBNET-EURO, zgodnie z metodyką przyjętą przez ESBC dla systemu TARGET2. W raporcie stwierdzono, iż system SORBNET-EURO funkcjonujący w krajowym środowisku (jako polski PHA) nie ma negatywnego wpływu na spełnianie *Core Principles* przez system TARGET2 jako całość, co oznacza pozytywną ocenę systemu SORBNET-EURO w świetle ww. *Core Principles*.

Certyfikacja systemu SORBNET-EURO na potrzeby uczestnictwa w systemie TARGET2

Zgodnie z decyzją funkcjonującego przy ESBC Komitetu ds. Systemów Płatności i Rozrachunku, NBP jako bank centralny wykorzystujący krajowy PHA (czyli w przypadku Polski system SORBNET-EURO) do realizacji zleceń płatniczych, zobowiązany został do dostarczenia do EBC, w terminie do dnia 31 grudnia 2008 r., dokumentu o nazwie *Self-Certification Statement*. Dokument ten stanowi oświadczenie NBP, że w wyniku przeprowadzonej analizy ryzyka, obejmującej system SORBNET-EURO, nie stwierdzono występowania ryzyka, które mogłoby w istotny sposób zaburzyć funkcjonowanie systemu TARGET2 i/lub narazić na znaczne szkody jego uczestników. W dniu 30 grudnia 2008 r. NBP przekazał do EBC stosowne oświadczenie.

W związku z pracami dotyczącymi *Self-Certification Statement* dla systemu SORBNET-EURO NBP przeprowadził m. in. ocenę krytyczności systemu EuroELIXIR według metodyki i kryteriów stosowanych do oceny systemów płatności detalicznych.⁸ W wyniku tej oceny system EuroELIXIR został uznany za *Prominently Important Payment System* (PIRPS).

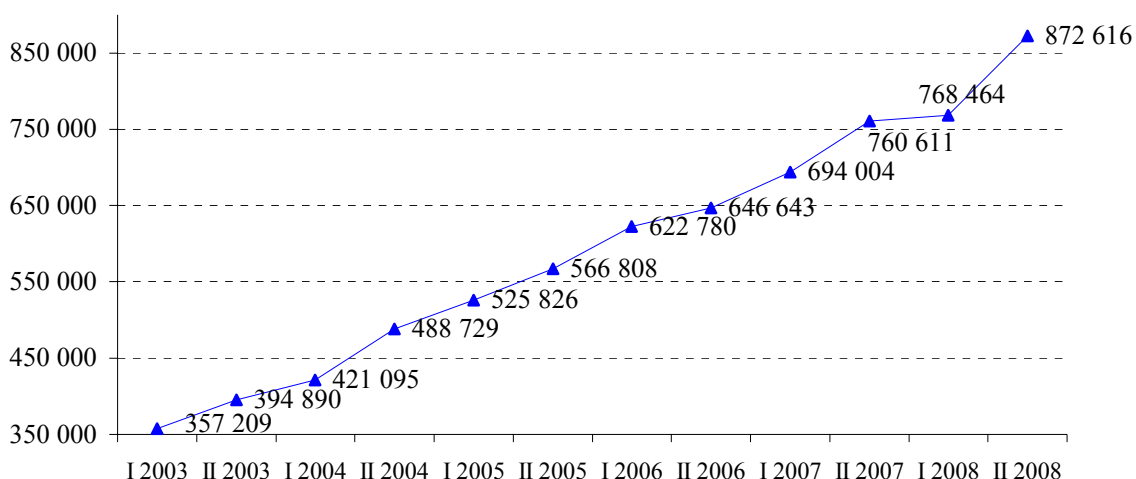
⁶ „*Core Principles for Systemically Important Payment Systems*”, BIS, January 2001 – raport opracowany przez Komitet ds. Systemów Płatności i Systemów Rozrachunku przy Banku Rozrachunków Międzynarodowych i przyjęty przez ESBC jako obowiązujące wytyczne dla oceny systemów płatności w krajach członkowskich, zawierający 10 Podstawowych Zasad określających wymagania jakie powinny być spełnione przez systemy płatności uznane przez krajowy bank centralny za systemowo ważne.

⁷ Dotyczy to w szczególności realizacji zleceń płatniczych uczestników systemu oraz przeprowadzania rozrachunku systemów zewnętrznych (AS), a także świadczenia usługi pośrednictwa w dostępie do systemu TARGET2.

⁸ „*Oversight standards for euro retail payment systems*”, June 2003, ECB. Zgodnie z tym dokumentem, systemy płatności detalicznych dzieli się na systemowo ważne (*Systemically Important Payment Systems - SIPS*), ważne (*Prominently Important Payment Systems -PIRPS*) i pozostałe.

W II półroczu 2008 r. w systemie SORBNET zrealizowano 872.616 zleceń (średnio dziennie 6.817 zleceń) o łącznej wartości 22,0 bln zł, co w porównaniu do 768.464 operacji o łącznej wartości 20,8 bln zł w I półroczu 2008 r. stanowi wzrost wolumenu zleceń o ok. 14% przy jednocześniej nieco mniejszej dynamice wzrostu wartości obrotów (o ok. 6%). Średnia dzienna wartość realizowanych w DSP zleceń w tym systemie wyniosła 172,1 mld zł (165,1 mld zł w I półroczu 2008 r.). Średnia kwota jednego zlecenia płatniczego wyniosła ok. 32,3 mln zł (27,0 mln zł w I półroczu 2008 r.). Z ogólnej liczby 872.616 zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET 761.016 (87,2 %) dotyczyło zleceń banków (w tym 660.466 dotyczyło zleceń klientowskich), 70.722 (8,1 %) zleceń NBP, 20.134 (2,3 %) zleceń KIR S.A. i 20.744 (2,4%) zleceń KDPW.

Wykres 1. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET w latach 2003 – 2008.

W II półroczu 2008 r. w systemach SORBNET-EURO (S-E) i TARGET2-NBP (T2-NBP) został odnotowany wysoki przyrost liczby i wartości zrealizowanych transakcji w euro. Proces ten był kontynuacją tendencji wzrostowej, która nasiliła się po przystąpieniu NBP do systemu TARGET2.

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian w poszczególnych półroczach 2008 r. przedstawiają tabela 1 i tabela 2.

Tabela 1. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO i – od 19 maja 2008 r. – w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP w półroczach 2008 r.

	<i>Liczba zleceń</i>		Zmiana
	<i>I pół. 2008</i>	<i>II pół. 2008</i>	
OGÓLEM	168.115	272.755	↑ 62%
Zlecenia krajowe	8.455	20.908	↑ 147%
Zlecenia transgraniczne	159.660	251.847	↑ 58%
⇒ wysłane	38.787	76.361	↑ 97%
⇒ otrzymane	120.873	175.486	↑ 45%
Średnia dzienna liczba zleceń	1.334	2.098	↑ 57%

Tabela 2. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemach SORBNET-EURO i – od 19 maja 2008 r. – TARGET2-NBP w półroczach 2008 r.

	<i>Wartość zleceń (w mln euro)</i>		Zmiana
	<i>I pół. 2008</i>	<i>II pół. 2008</i>	
OGÓLEM	63.717,95	125.294,05	↑ 97%
Zlecenia krajowe	3.873,81	8.507,45	↑ 120%
Zlecenia transgraniczne	59.844,14	116.786,61	↑ 95%
⇒ wysłane	29.700,38	57.224,15	↑ 93%
⇒ otrzymane	30.143,76	59.562,46	↑ 98%
Średnie dzienne obroty	505,70	963,80	↑ 91%
Średnia wartość jednego zlecenia	0,38	0,46	↑ 21%

W omawianym okresie w obu systemach zrealizowanych zostało 272.755 zleceń w euro, w tym 112.897 zleceń (41% ogółu zleceń) w systemie S-E i 159.858 zleceń (59% ogółu zleceń)

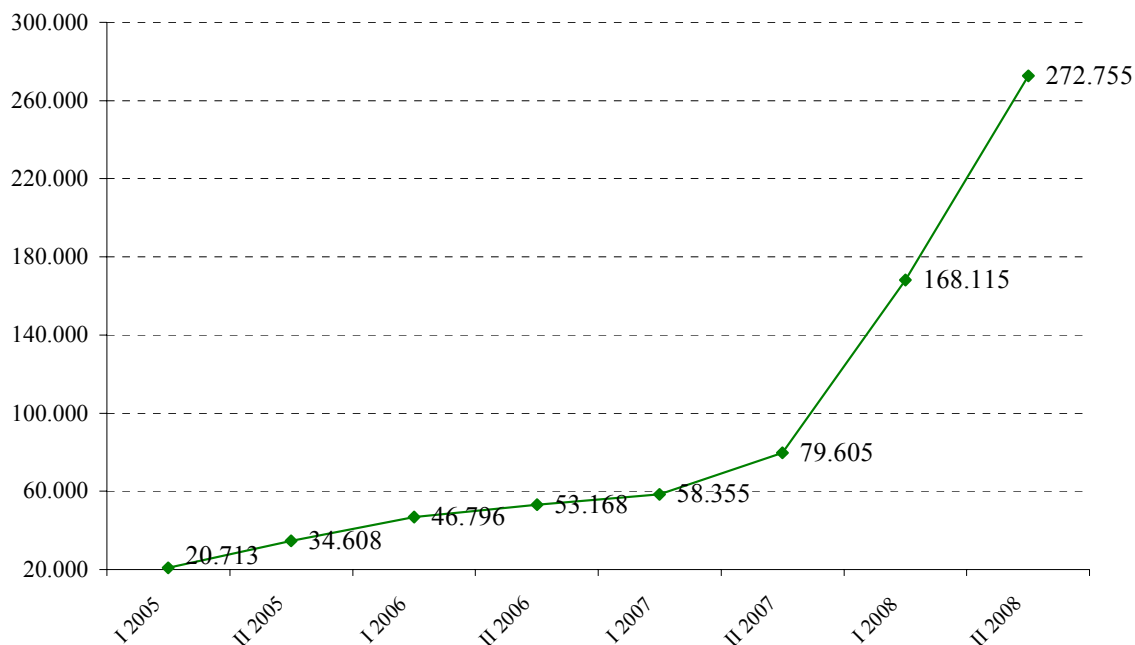
w systemie T2-NBP⁹. Liczba zleceń zrealizowanych w systemach S-E i T2-NBP łącznie wzrosła o 62% w porównaniu do okresu poprzedniego, przy czym wzrost ten generowany był głównie przez banki będące uczestnikami bezpośrednimi systemu T2-NBP (liczba zleceń rozliczonych w systemie S-E spadła o 18% w porównaniu do I półrocza 2008 r.). Z jednej strony zjawisko to będzie stałą tendencją w kontekście sukcesywnej migracji banków z S-E do T2-NBP, a z drugiej strony wskazuje na wysoką aktywność banków uczestników bezpośrednich systemu T2-NBP.

Najbardziej dynamiczny przyrost został odnotowany w odniesieniu do liczby zleceń transgranicznych wysłanych, w związku z czym zmianie uległa struktura liczby zleceń transgranicznych zrealizowanych w obu systemach łącznie – udział zleceń transgranicznych otrzymanych w ogólnym wolumenie zleceń zrealizowanych w II półroczu 2008 r. w porównaniu do I półrocza 2008 r. spadł z 72% do 64%, przy jednoczesnym wzroście udziału zleceń transgranicznych wysłanych odpowiednio z 23% do 28%.

Dynamicznemu wzrostowi liczby zleceń rozliczonych w systemach S-E i T2-NBP towarzyszył wzrost ich wartości. Rzeczywista wartość płatności rozliczonych w obu systemach, tj. po odliczeniu wartości transakcji związanych z depozytem intraday, w omawianym okresie wyniosła 125,3 mld euro, stanowiąc wzrost o blisko 100% w porównaniu do I półrocza 2008 r. i, podobnie jak w przypadku liczby zleceń, wzrost ich wartości generowany był przez banki będące uczestnikami bezpośrednimi systemu T2-NBP. Wartość zleceń zrealizowanych w systemie S-E wyniosła 43,5 mld euro, stanowiąc 34,7% ogółu zleceń zrealizowanych w obu systemach łącznie i spadła o 11% w porównaniu do I półrocza 2008 r. Natomiast wartość zleceń zrealizowanych w systemie T2-NBP wzrosła do poziomu 81,8 mld euro, stanowiąc tym samym 65,3% sumy wartości wszystkich zleceń zrealizowanych w obu systemach. Spośród ogólnej wartości transakcji rozliczonych przez oba systemy łącznie, blisko 93% stanowiły płatności transgraniczne, zaś ok. 7% płatności krajowe. Oznacza to niewielki wzrost w porównaniu do okresu poprzedniego na korzyść zleceń krajowych i dotyczy głównie płatności klientowskich generowanych przez banki będące uczestnikami bezpośrednimi systemu T2-NBP i jest kontynuacją tendencji z poprzedniego okresu. Wartość zleceń transgranicznych przychodzących stanowiła 47,5% wartości zleceń zrealizowanych w systemach S-E i T2-NBP.

⁹ Dane dotyczą 3 banków będących uczestnikami bezpośrednimi SSP, nie uwzględniają zleceń przekazanych przez NBP (zlecenia te są generowane w systemie S-E i są wykazane dla obrotów w tym systemie).

Wykres 2. Liczba zleceń w euro zrealizowanych w latach 2005 – 2008 w systemie SORBNET-EURO i – od 19 maja 2008 r. – SORBNET-EURO i TARGET2-NBP

Zaprezentowane powyżej tendencje wskazują na coraz bardziej aktywne wykorzystywanie polskich systemów RTGS do realizacji płatności w euro.

Wzrost liczby zleceń realizowanych w systemach S-E, T2-NBP i EuroELIXIR w poszczególnych miesiącach II półrocza 2008 r. sprawiał, że stopniowemu wzrostowi ulegał udział płatności w euro rozliczanych przez ww. systemy, stanowiące krajową infrastrukturę rozliczeń w euro, w ogólnej liczbie płatności w euro zrealizowanych w polskim systemie bankowym. O ile w lipcu 2008 r. udział ten wynosił blisko 32%, to w grudniu 2008 r. wzrósł do poziomu 36%.

III. SYSTEMY KRAJOWEJ IZBY ROZLICZENIOWEJ S.A.

W II półroczu 2008r. najważniejszymi działaniami, związanymi z systemami Krajowej Izby Rozliczeniowej S.A., były:

1) prace nad finalizacją implementacji mechanizmu obsługi płatności na rzecz klientów LORO oraz dostosowaniem systemu do wymogów unijnych

W II półroczu 2008 r. w systemie ELIXIR prowadzone były przede wszystkim prace nad finalizacją implementacji mechanizmu obsługi płatności na rzecz klientów LORO oraz dostosowaniem systemu do wymogów unijnych, a w szczególności do wytycznych dyrektywy 2005/60/WE „w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania brudnych pieniędzy oraz finansowania terroryzmu”. Oba rozwiązania zostały udostępnione uczestnikom systemu ELIXIR[®] z początkiem grudnia 2008 roku.

2) przeniesienie dotychczasowych rozliczeń międzyoddziałowych do systemu międzybankowego

Przeniesienie rozliczeń międzyoddziałowych do systemu międzybankowego nastąpiło w październiku 2008 r. i dotyczyło obszaru rozliczeń w systemie ELIXIR.

3) wprowadzenie dodatkowego modułu usługi Ognivo

Moduł ten, bezpośrednio powiązany z systemem rozliczeń w złotych i dotyczący elektronicznej zgody na stosowanie polecenia zapłaty, został wprowadzony w dniu 1 września 2008 r. Moduł obsługuje procesy związane z przyjęciem lub odrzuceniem zgody (odwołania) na obciążenie rachunku z tytułu polecenia zapłaty.

Usługa Ognivo, której produkcyjne uruchomienie nastąpiło w dniu 1 marca 2007 r., służy do wymiany informacji związanych z rozliczeniami pomiędzy uczestnikami systemów ELIXIR i EuroELIXIR, KIR S.A. i pozostałymi podmiotami. Usługa ta pozwala na znaczne usprawnienie realizowanego przez banki czasochłonnego procesu realizacji zapytań i reklamacji, jak również - poprzez wdrożenie kolejnych modułów - na usprawnienia wymiany informacji pomiędzy uczestnikami usługi.

Obecnie KIR S.A. udostępnia uczestnikom następujące moduły:

- moduł reklamacji i zgłoszeń – uczestnicy: banki, ZUS, KIR S.A.,
- moduł monitoringu sald – uczestnicy: banki,
- moduł elektronicznej zgody poleceń zapłaty – uczestnicy: banki.

Dostęp do usługi realizowany jest poprzez Internet, po stronie instytucji uczestniczących można zdefiniować wielu użytkowników. Istnieje również możliwość elastycznego zarządzania uprawnieniami użytkowników, tak aby możliwe było dostosowanie się do procedur obowiązujących w danej instytucji. Dostęp do usługi możliwy jest po uzyskaniu niekwalifikowanego certyfikatu KIR S.A. i wprowadzeniu danych użytkownika do aplikacji. Obecnie z usługi korzysta 31 banków oraz centrala ZUS i KIR S.A.

4) kontynuacja uruchomionego w czerwcu 2008 r. projektu EuroELIXIR-TARGET2

W II półroczu 2008 r. wiodącym przedsięwzięciem w obszarze rozliczeń w systemie EuroELIXIR była realizacja uruchomionego w czerwcu tego roku projektu EuroELIXIR-TARGET2. W jego ramach prowadzono prace związane z przygotowaniem systemu EuroELIXIR do rozrachunku na platformie SSP systemu TARGET2 pod względem technicznym i formalno-prawnym. Na bazie analizy dokumentacji systemu TARGET2 oraz wyników konsultacji z przedstawicielami NBP i SWIFT, w ostatnich miesiącach 2008 r. opracowana została w KIR S.A. w szczególności specyfikacja techniczna dla systemu EuroELIXIR oraz uzgodniono harmonogram rozrachunku systemu na platformie SSP TARGET2. KIR S.A. uzyskała również własny identyfikator BIC, niezbędny do funkcjonowania w środowisku TARGET2 jako tzw. System Zewnętrzny (Ancillary System). Podjęte zostały ponadto rozmowy nt. niezbędnych zmian formalno-prawnych w umowach i regulaminach systemu EuroELIXIR. Zmiana platformy rozrachunku planowana jest na dzień 8 czerwca 2009 r.

5) uruchomienie przez KIR S.A. projektu implementacji drugiego paneuropejskiego instrumentu płatniczego – SEPA Direct Debit

Istotnym wydarzeniem II połowy 2008 r. w obszarze rozliczeń w systemie EuroELIXIR było również uruchomienie przez Izbę projektu implementacji drugiego paneuropejskiego instrumentu płatniczego – SEPA Direct Debit. W ramach projektu przeprowadzono w pierwszej kolejności konsultacje z bankami nt. zainteresowania nowym instrumentem oraz rozpoczęto analizę modeli implementacji. Na bazie zebranych informacji termin udostępnienia rozliczeń SEPA DD w systemie EuroELIXIR w trybie produkcyjnym ustalono na połowę 2010 roku. Niemniej jednak na ostateczny harmonogram implementacji ma wciąż istotny wpływ transpozycja dyrektywy 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego do polskiego systemu prawnego oraz stopień upowszechnienia SEPA DD w skali paneuropejskiej.

6) kontynuacja prac dotyczących możliwości połączenia SEPA EuroELIXIR z innymi europejskimi izbami rozliczeniowymi w ramach stowarzyszenia EACHA (European Automated Clearing House Association).

W II półroczu 2008 r. obroty brutto KIR S.A. w systemie ELIXIR wyniosły 1.610.589,2 mln zł przy 599.122,2 tys. zrealizowanych zleceń. Średnia dzienna liczba transakcji w systemie ELIXIR w omawianym okresie wyniosła 4.684,3 tys. (4.487,5 tys. w I półroczu 2008 r.), tj. wzrosła o 4,4 %.

Zlecenia uznaniowe stanowiły 99,5 % obrotów, obciążeniowe natomiast tylko 0,5 %.

W II półroczu 2008 r. obroty brutto w systemie ELIXIR w podziale wg sesji rozrachunkowych w systemach SORBNET i SORBNET-EURO kształtowały się następująco:

- sesja poranna - 41,8 %,
- sesja popołudniowa - 38,4 %,
- sesja wieczorna - 19,8 %.

W II półroczu 2008 r. w systemie EuroELIXIR zrealizowanych zostało 2.035.399 transakcji w euro, co daje średnią dzienną liczbę transakcji w wysokości 15.671 zleceń. W porównaniu do 1.522.988 transakcji w poprzednim półroczu oznacza to wzrost wolumenu o ok. 34 %. Wartość obrotów w systemie EuroELIXIR wyniosła 10.137.376,9 tys. euro. W strukturze zleceń transgranicznych ok. 74,8 % stanowiły płatności transgraniczne otrzymywane, których wolumen wyniósł 1.282.210 zleceń, co stanowi ok. 63 % udziału w ogólnej liczbie zleceń zrealizowanych w systemie. Wolumen zleceń transgranicznych wysłanych z systemu wyniósł 434.870, co stanowiło ok. 21,4 % wszystkich zleceń. W porównaniu do 326.220 transakcji wysłanych z systemu w poprzednim półroczu, jest to wzrost o ok. 33,3 %.

Uruchomiona z końcem stycznia 2008 r. obsługa paneuropejskiego instrumentu polecenia przelewu - SEPA Credit Transfer (SEPA CT) - rozwijała się dynamicznie, zwłaszcza pod względem liczby przetworzonych płatności. W okresie od lipca do grudnia 2008 r. liczba transakcji SEPA CT przetworzonych w systemie EuroELIXIR w kolejnych miesiącach sukcesywnie rosła, osiągając w grudniu ponad 95 000 zleceń, w porównaniu do niecałych 50 000 w czerwcu 2008 r. Niezmiennie, zdecydowanie dominujący udział w ogólnej liczbie SEPA CT miały płatności międzysystemowe – ich udział jednak nieznacznie spadł z ponad

99% do 98%. Do końca 2008 r. tryb wysyłania płatności SEPA CT uruchomiły kolejne cztery banki. W czwartym kwartale 2008 r. do grona uczestników SEPA CT EuroELIXIR dołączył Bank PKO S.A., natomiast Getin Bank S.A. oczekuje na włączenie, po uzyskaniu pozytywnego wyniku testów akceptacyjnych. Zainteresowanie przystąpieniem do rozliczeń SEPA CT w systemie EuroELIXIR pod koniec 2008 r. zgłosiły kolejne trzy banki.

Powyższe dane wyraźnie wskazują na stały wzrost liczby transakcji rozliczanych w systemie EuroELIXIR w praktycznie wszystkich rodzajach obsługiwanych płatności, co należy uznać za zjawisko bardzo pozytywne.

IV. PRZYGOTOWANIA NBP I POLSKIEGO SEKTORA BANKOWEGO DO SEPA

W II półroczu 2008 r. działania związane z wprowadzaniem paneuropejskich instrumentów płatniczych w Polsce koncentrowały się głównie na promocji uruchomionego w dniu 28 stycznia 2008 r. paneuropejskiego polecenia przelewu - SEPA Credit Transfer (SCT) oraz kontynuowaniu prac związanych z przygotowaniem sektora bankowego do wprowadzenia pozostałych instrumentów płatniczych: paneuropejskiego polecenia zapłaty - SEPA Direct Debit (SDD) i SEPA Cards.

Uczestnikami systemu polecenia przelewu SEPA na koniec grudnia 2008 r. było 19 banków polskich (na koniec I półrocza – 17), w tym kilka największych banków, które realizują ok. 90% transakcji w euro w Polsce. Z ww. banków 13 ma możliwość zarówno wysyłania, jak i odbierania zleceń płatniczych w formacie SCT (w tym NBP), natomiast 6 ma jedynie zdolność do odbierania ww. zleceń. NBP tylko odbierał komunikaty SCT do 30 września 2008 r., zaś od 1 października 2008 r. istnieje także możliwość wysyłania przez NBP zleceń SCT.

W zakresie dotyczącym SCT, z dniem 8 grudnia 2008 r. zostały wdrożone nowe zasady rozrachunku takich zleceń, co zostało szczegółowo opisane w pkt 2 rozdziału II.

W ramach polskiego sektora bankowego kontynuowano prace związane z wprowadzeniem SDD. SDD powinno zostać uruchomione w krajach uczestniczących w SEPA w listopadzie 2009 r., co wiąże się z terminem implementacji dyrektywy 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego do prawa polskiego (1 listopada 2009 r.)¹⁰. Polskie środowisko bankowe

¹⁰ Zgodnie z art. 94 dyrektywy 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, powinna zostać ona wdrożona do prawa krajowego przed dniem 1 listopada 2009 r. W II półroczu 2008 r. zintensyfikowano prace nad jej implementacją do prawa polskiego. Projekt ustawy o usługach płatniczych był przedmiotem konsultacji z grupą roboczą do spraw usług płatniczych Rady Rozwoju Rynku Finansowego.

zainteresowane jest uczestnictwem w schemacie SDD w ramach systemu rozliczeniowego STEP2 prowadzonego przez EBA Clearing, za pośrednictwem NBP, analogicznie jak w przypadku SCT. Decyzja o możliwości uczestnictwa NBP w tym zakresie nie została podjęta, zaś w II półroczu 2008 r. trwały prowadzone przez NBP i ZBP konsultacje w tej sprawie z EBA Clearing, European Payment Council oraz EBC. Kwestią zasadniczą była odpowiedź na pytanie, czy NBP mógłby być pośrednikiem dla banków w ramach SDD, jak dla SCT, ale bez przystępowania do schematu SDD, co nie byłoby uzasadnione zarówno z braku takiej potrzeby biznesowej po stronie klientów NBP (NBP nie oferuje również krajowego polecenia zapłaty swoim klientom), jak i wiązałoby się z niemożliwym dla NBP ryzykiem kredytowania swoich klientów w przypadku odwołania polecenia zapłaty. Ostatecznie, właściwa interpretacja zapisów dotyczących SDD, uniemożliwiająca bankowi na pośrednictwo w rozliczeniach SDD bez własnego uczestnictwa w schemacie została przekazana przez EBA Clearing w marcu 2009 r. Odpowiednia decyzja NBP w tym zakresie jest planowana w 2009 r.

Mając na względzie promocję SDD na rynku europejskim, Komisja Europejska i EBC wydały wspólne oświadczenie nt. możliwości zastosowania, w okresie przejściowym, w stosunku do SDD opłat MBP (Multilateral Balancing Payment), funkcjonalnie zbliżonych do opłat interchange na rynku kartowym. Możliwość pobierania opłaty MBP w odniesieniu do SDD została również zamieszczona w projekcie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie płatności transgranicznych we Wspólnocie. Wyniki dyskusji w polskim środowisku bankowym dotyczące tej kwestii mogą doprowadzić do wprowadzenia tej opłaty również w krajowym schemacie polecenia zapłaty, jako zachęty dla banków do promowania tej formy płatności. Będzie to przedmiotem analizy banków zrzeszonych w porozumieniu dotyczącym polecenia zapłaty.

W omawianym okresie kontynuowano działania związane z opracowaniem komunikatów uzupełniających - AOS (Additional Optional Services) dla płatności na rzecz ZUS i urzędów skarbowych. Omawiano także problem stosowania polskich znaków diakrytycznych w obrocie krajowym w instrumentach SEPA, który mógłby zostać rozwiązany poprzez opracowanie dla tych znaków komunikatu uzupełniającego AOS. Podjęto również działania mające na celu opracowanie formularza polecenia przelewu w euro w standardzie SEPA.

Polskie środowisko bankowe analizuje obecnie propozycję przygotowania odpowiednich mechanizmów i regulacji umożliwiających pozyskiwanie numeru BIC z numeru banku (dla banków krajowych). Wprowadzenie takiego mechanizmu ułatwi klientom banków uzyskiwanie identyfikatorów BIC, wymaganych w transakcjach SEPA.

Przedstawiciele NBP i polskiego środowiska bankowego brali udział w dyskusjach dotyczących określenia daty końcowej dla funkcjonowania dotychczasowych krajowych standardów, które nie spełniają standardów SEPA. Dyskusje te prowadzone były w ramach komitetów i grup roboczych funkcjonujących w ramach EBC, a także w europejskim sektorze bankowym. EBC i EPC uważają, że określenie takiej daty przyczyni się do szybkiego i pełnego wprowadzenia usług SEPA. Zdaniem polskiego środowiska bankowego, ustanowienie konkretnej daty końcowej, jeżeli nastąpi, powinno być obowiązkowe dla krajów ze strefy euro. Kraje spoza strefy euro powinny mieć możliwość własnego określenia takiej daty w innym terminie, uzależnionym od przyjęcia przez te kraje waluty euro. Podjęto dyskusję nad możliwością uzupełnienia definicji daty końcowej migracji na instrumenty SEPA o dodatkową regułę ustanawiającą „okres przejściowy” dla państw spoza strefy euro, które planują przyjąć wspólną walutę. W polskich warunkach okres ten powinien być uzależniony przede wszystkim od potrzeb ZUS i urzędów skarbowych.

V. POZIOM ROZWOJU OBROTU BEZGOTÓWKOWEGO W POLSCE

Poziom obrotu bezgotówkowego w Polsce jest jednym z najważniejszych mierników rozwoju systemu płatniczego, dlatego DSP od II półrocza 2006 r. włącza to zagadnienie do prezentowanego materiału.

W minionym półroczu przedstawiciele NBP, Związku Banków Polskich oraz Grupy Roboczej ds. Programu Obrotu Bezgotówkowego działającej przy Koalicji na Rzecz Obrotu Bezgotówkowego i Mikropłatności prowadzili intensywne prace nad „Strategią rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2009-2013”. Ostatecznie, w listopadzie i grudniu 2008 r. Koalicja na Rzecz Obrotu Bezgotówkowego i Mikropłatności, a następnie Rada ds. Systemu Płatniczego pozytywnie zaopiniowały projekt Strategii, która została przyjęta przez Zarząd Związku Banków Polskich w dniu 16 stycznia 2009 r., a następnie przez Zarząd Narodowego Banku Polskiego w dniu 19 lutego 2009 r. W dniu 6 marca 2009 r. Strategia została przekazana przez NBP do Ministerstwa Finansów z prośbą o podjęcie prac mających na celu przyjęcie Strategii jako dokumentu rządowego.

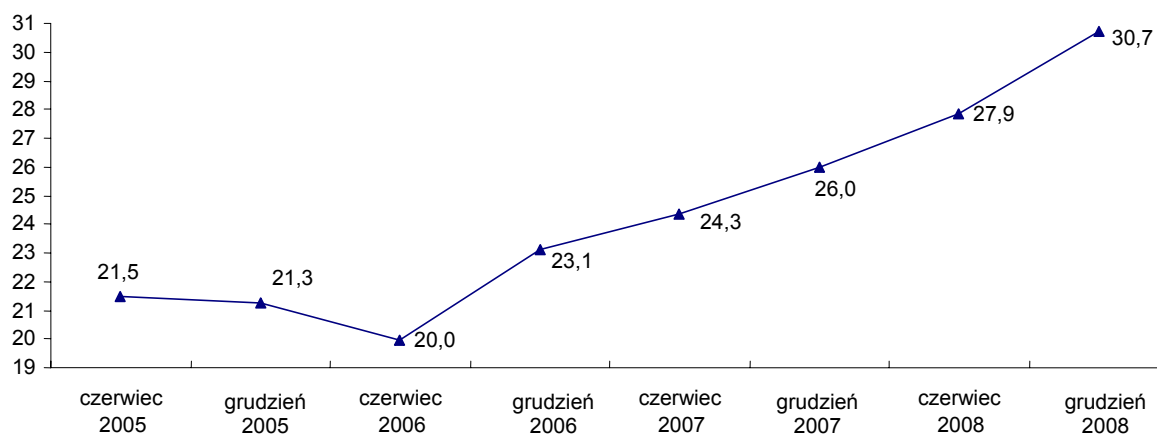
W II półroczu 2008 r. rozpoczęła także działalność Grupa ds. Legislacji działająca przy Koalicji na Rzecz Obrotu Bezgotówkowego i Mikropłatności. W skład Grupy wchodzi przedstawiciele ZBP, banków komercyjnych oraz NBP. Zadaniem Grupy jest przygotowanie zmian w przepisach prawa oraz zaprojektowanie nowych przepisów mających na celu usunięcie barier prawnych i umożliwienie w jak największym stopniu dokonywania i akceptowania płatności w formie bezgotówkowej, zmierzając tym samym do stopniowego

eliminowania z obrotu gotówki na rzecz instrumentów bezgotówkowych lub przynajmniej równoprawnego traktowania płatności gotówką i płatności z użyciem środków pieniężnych na rachunku bankowym.

W dalszej części niniejszego rozdziału przedstawiono trzy podstawowe i najbardziej ogólne wskaźniki poziomu rozwoju obrotu bezgotówkowego, za pomocą których można pokazać ten poziom. Pierwszy z nich to liczba rachunków bankowych osób fizycznych. Posiadanie rachunku bankowego jest konieczne dla korzystania z usług obrotu bezgotówkowego. Przekonanie klienta do otwarcia rachunku bankowego jest niezbędne dla zachęcenia go do dokonywania operacji bezgotówkowych.

Wg danych z Departamentu Statystyki NBP, liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (bez książeczek oszczędnościowych) od początku 2005 r. kształtuje się następująco:

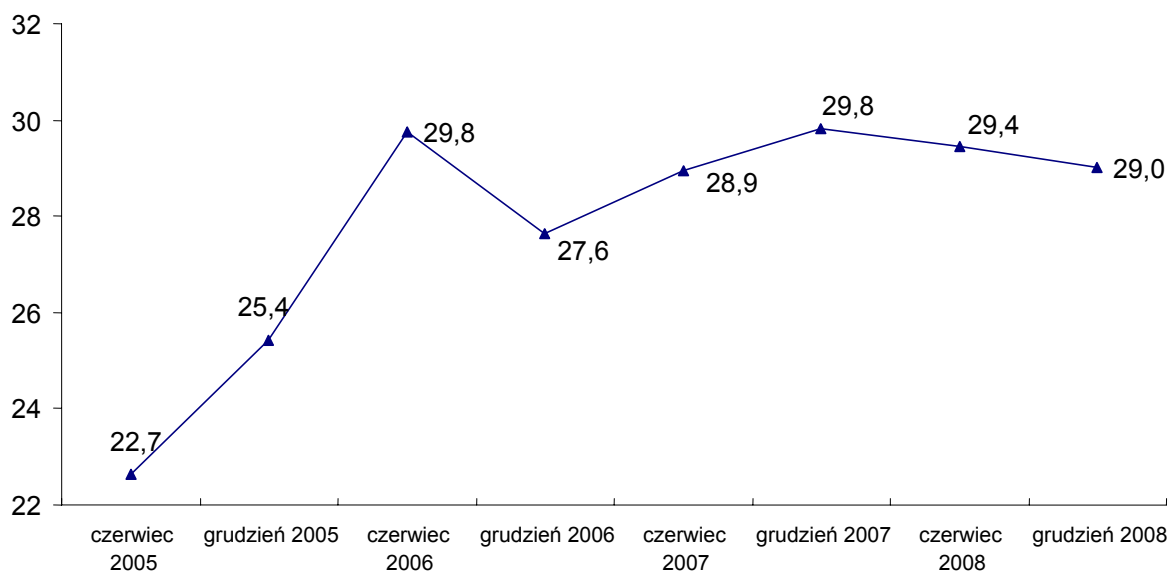
Wykres 3. Liczba rachunków bankowych a vista osób fizycznych (w mln)

Na przestrzeni dwóch ostatnich lat (od czerwca 2006 r.) widać wyraźny wzrost liczby rachunków bankowych, co jest bardzo pozytywną tendencją. Porównanie stanu z czerwca 2006 r. (20 mln) ze stanem z grudnia 2008 r. (30,7 mln) wskazuje na wzrost liczby rachunków bankowych o 10,8 mln, czyli o 53,9 %. W samym tylko okresie lipiec–grudzień 2008 r. przyrost liczby rachunków bankowych wyniósł 2,8 mln, co daje wzrost o 10,2 %. Przyrost liczby rachunków bankowych od 2006 r. związany jest z różnymi czynnikami, do których można zaliczyć: ekspansję sektora bankowości detalicznej w ostatnich latach w Polsce i związaną z tym faktem wzmożoną kampanię marketingową banków, rozwój sektora bankowego w Polsce oraz rosnące zadłużanie się Polaków.

Jest to istotny wskaźnik dla pokazania rozwoju bezgotówkowego, jednakże sam wzrost liczby rachunków bankowych nie obrazuje wystarczająco całej sytuacji, bowiem samo posiadanie rachunku nie jest jednoznaczne z aktywnym z niego korzystaniem. Należy brać pod uwagę, że część rachunków bankowych zakładanych jest dla obsługi kredytu i w związku z tym rachunki te nie są wykorzystywane do dokonywania płatności innych niż z tą obsługą związane. Wskaźnik liczby rachunków bankowych nie jest zatem wystarczający dla pokazania ogólnego stanu obrotu bezgotówkowego w Polsce. Dla bardziej precyzyjnego przedstawienia tego stanu wskazane jest pokazanie liczby transakcji bezgotówkowych przeprowadzanych średnio na jednym rachunku bankowym, czyli liczby operacji bezgotówkowych podzielonej przez liczbę rachunków bankowych. Do liczby operacji bezgotówkowych zaliczone zostały przelewy realizowane za pośrednictwem KIR S.A. (bez wpłat gotówkowych na rachunki bankowe), przelewy międzyoddziałowe w bankach, transakcje kartami płatniczymi, czekami oraz polecenia zapłaty. Wskaźnik ten jest w rzeczywistości dużo wyższy od faktycznej aktywności posiadacza rachunku, ponieważ z ogólnej liczby przelewów realizowanych zarówno w obrocie międzybankowym, jak i międzyoddziałowym, nie ma możliwości wyodrębnienia płatności osób fizycznych od płatności związanych z obrotem gospodarczym. Niemniej wskaźnik ten jest bardzo przydatny dla pokazania obrazu aktywności przeciętnego posiadacza rachunku bankowego i dostarcza kolejnych danych niezbędnych do bardziej precyzyjnego określenia stanu obrotu bezgotówkowego w Polsce.

Wykres 4. Liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym.

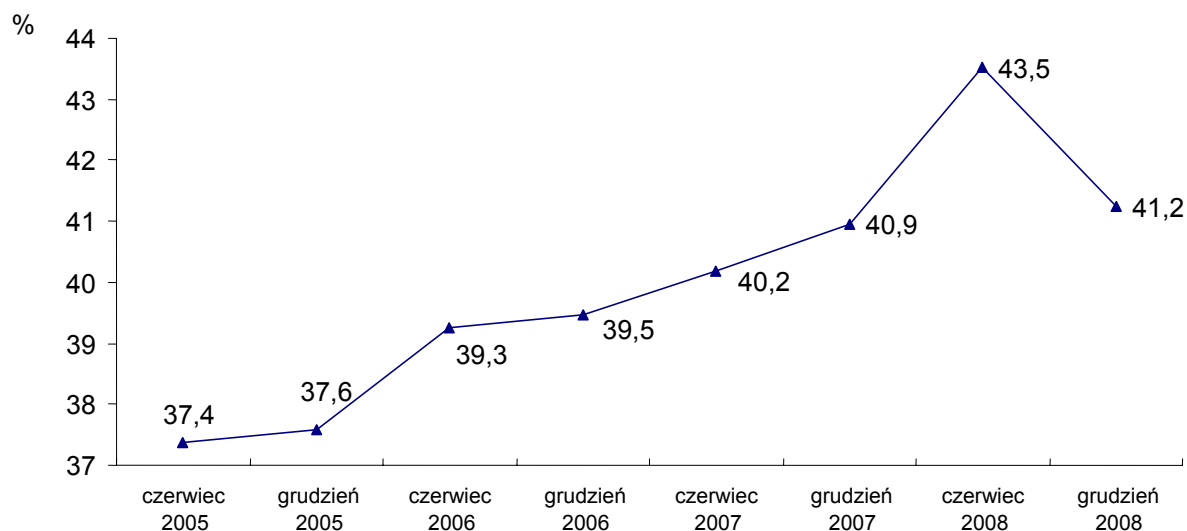

W grudniu 2008 w porównaniu do grudnia 2007 r. prezentowany wskaźnik transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym nieznacznie spadł z poziomu 29,8 do

poziomu 29,0. Zatem wzrostowi liczby rachunków bankowych o 10,2 % (wykres 3) nie towarzyszył wzrost aktywności w przeliczeniu na 1 rachunek. Oczywiście ogólna liczba transakcji bezgotówkowych wzrosła z 820,6 mln (I półrocze 2008 r.) do 890,8 mln (II półrocze 2008 r.) nie wzrosła jednak liczba transakcji przypadających na 1 rachunek. Powodem braku wzrostu aktywności posiadaczy rachunków bankowych może być niekorzystanie przez nowych posiadaczy takich rachunków z szerszego zakresu produktów bankowych, który jest wykorzystywany przez osoby posiadające rachunki dłuższy czas.

Trzecim parametrem jest udział depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1, czyli pieniądzu gotówkowym oraz depozytach *a vista*. W omawianym okresie wskaźnik ten przedstawiał się następująco:

Wykres 5. Udział depozytów gospodarstw domowych w M1.

Wskaźnik wielkości udziału depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1 zmalał z 43,5 % w czerwcu 2008 r. do 41,2% w grudniu 2008 r.¹¹ Wpływ na taki spadek mógł mieć negatywny wpływ zewnętrznej sytuacji kryzysowej na ogólną sytuację gospodarczą w kraju, w tym niepewność konsumentów i większe niż w poprzednich okresach utrzymywanie przez nich gotówki, w tym pochodzącej z likwidowanych lokat i wypłacanych środków z rachunków bankowych, we własnych zasobach.

Podsumowując, poziom obrotu bezgotówkowego w Polsce ujęty wg wyżej przedstawionych wskaźników jest nadal relatywnie niewielki. Wydaje się, że na przeszkodzie do zwiększania udziału tego obrotu stoi zarówno niski poziom „ubankowienia” polskiego społeczeństwa, jak

¹¹ Prawdopodobnie dane za II połowę 2008 r. ulegną jeszcze pewnym zmianom, zależnie od uzupełnienia danych przez Departament Statystyki NBP, nie należy się jednak spodziewać dużych zmian w tym zakresie

również mała aktywność w wykorzystaniu posiadanych rachunków bankowych do dokonywania płatności bezgotówkowych. Obu powyższym tendencjom powinna zapobiec realizacja strategicznych działań określonych w projekcie „Strategii rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2009-2013”.

VI. KARTY PŁATNICZE

W II półroczu 2008 r. na rynku kart płatniczych zaszły następujące zmiany:

- 1) Utrzymała się tendencja wzrostowa liczby kart płatniczych. Mianowicie, na koniec grudnia 2008 r. banki wydały 30,275 mln kart, co oznacza wzrost w ciągu półrocza o 7,4 %.
- 2) Wzrosła liczba i wartość transakcji dokonywanych kartami (gotówkowych i bezgotówkowych). W II półroczu 2008 r. kartami zrealizowano 638,1 mln transakcji o wartości 160,54 mld złotych, co oznacza wzrost w stosunku do I półrocza 2008 r. odpowiednio o 7,4 % i 11,7 %, natomiast w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego odpowiednio o 14 % i 14,2 %.
- 3) Znacznie wzrosła liczba kart kredytowych (o 9,7 % w porównaniu do czerwca 2008 r.). Jest to bardzo pozytywna tendencja, bowiem karty kredytowe, w odróżnieniu od kart debetowych, są głównie wykorzystywane do dokonywania płatności bezgotówkowych (ponad 86 % liczby transakcji dokonywanych kartami kredytowymi to transakcje bezgotówkowe). Znacząco wzrósł również udział kart kredytowych w ogólnej liczbie wydanych kart. Udział poszczególnych rodzajów kart w liczbie wydanych kart kształtował się na koniec grudnia 2008 r. następująco:
 - karty debetowe 67,6 % (na koniec grudnia 2007 stanowiły 68,9 %),
 - karty kredytowe 31,1 % (na koniec grudnia 2007 stanowiły 29,5 %),
 - karty obciążeniowe 1,4 % (na koniec grudnia 2007 stanowiły 1,6 %).
- 4) Nadal na rynku dominują karty oparte na technologii paska magnetycznego, których udział wyniósł na koniec grudnia 2008 r. 83,6 %. Systematycznie rośnie jednak liczba kart w standardzie EMV, które oprócz paska magnetycznego wyposażone są również w mikroprocesor. Obecnie w Polsce kart wyposażonych w mikroprocesor i pasek magnetyczny jest 4,9 mln, co stanowi 16,2 % wszystkich kart na rynku, a liderem na rynku w zakresie wydawania kart w standardzie EMV jest Bank Zachodni WBK S.A. Karty w standardzie EMV są już masowo wydawane także przez ING BSK S.A. i BRE Bank S.A.
- 5) Na koniec grudnia 2008 r. na rynku było 197,5 tys. terminali POS, co oznacza, że w ciągu ostatnich sześciu miesięcy odnotowano wzrost o 8 %. Według danych przekazanych do

NBP przez agentów rozliczeniowych w punktach handlowo-usługowych na terenie naszego kraju dokonano w II półroczu 2008 r. 306,9 mln transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości ponad 35,8 mld zł. Oznacza to wzrost w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku odpowiednio o 23,8% i 19,9 %.

- 6) Zaobserwowano również wzrost sieci bankomatów. Na koniec grudnia 2008 r. posiadacze kart mieli dostęp do 13.575 bankomatów na terenie kraju, co oznacza wzrost w porównaniu do I półrocza 2008 r. o ok. 9,5 %. Oprócz banków rozwijających własne sieci bankomatów, coraz większą liczbę bankomatów posiadają niebankowi operatorzy, np. Euronet Polska Sp. z o.o., Cash4You (Diebold Poland Sp. z o.o.), eCard SA.
- 7) Systematycznie wzrasta zainteresowanie usługą cash back, która umożliwia posiadaczom kart wypłatę gotówki w punktach handlowych przy okazji płacenia za zakupy kartą. Z usługi tej można korzystać już prawie w 14 tys. placówek. W drugim półroczu dokonano 215 tys. transakcji cash back o łącznej wartości 22,9 mln zł, co oznacza wzrost w stosunku do I półrocza 2008 r. odpowiednio o 45% i 53%.

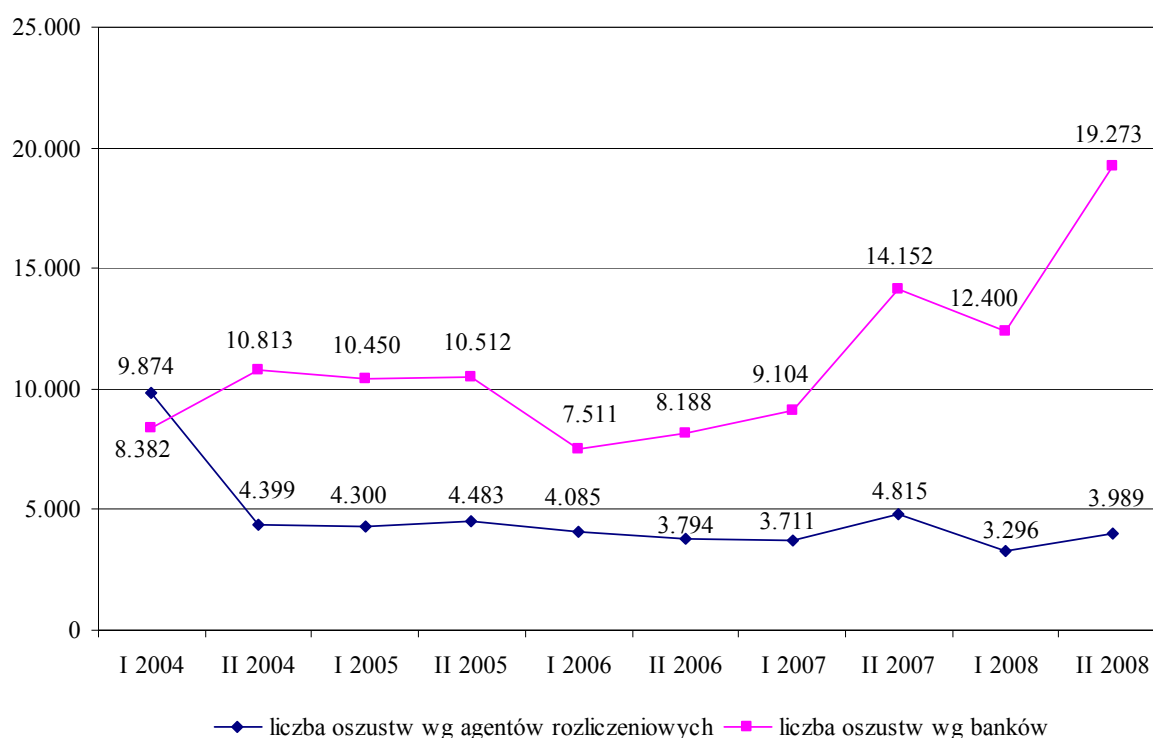
Zasygnalizowane powyżej tendencje wskazują, że rynek kart płatniczych należy do najbardziej dynamicznie rozwijających się rynków usług bankowych. Zbierane przez NBP dane statystyczne pozwalają stwierdzić, iż pomimo faktu, że nadal dominują transakcje bankomatowe, to stopniowo zmieniają się zachowania posiadaczy kart, którzy coraz częściej wykorzystują karty do dokonywania płatności bezgotówkowych. W II półroczu 2008 r. 47,8 % liczby i 22,6 % wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi stanowiły transakcje bezgotówkowe, w analogicznym okresie roku ubiegłego wskaźniki te wynosiły odpowiednio 44,3 % i 21,4 %. Widoczny jest zatem stały wzrost udziału transakcji bezgotówkowych we wszystkich transakcjach dokonywanych kartami.

VII. OSZUSTWA W ZAKRESIE ROZLICZEŃ PIENIĘŻNYCH PRZEPROWADZANYCH ZA POŚREDNICTWEM BANKÓW

Według danych przekazywanych przez banki, w II półroczu 2008 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 19.273, a wartość 13.556.391 zł. W porównaniu do poprzedniego półrocza liczba operacji wzrosła o 55%, a wartość o 75%. Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że dokonano 3.989 operacji oszukańczych kartami płatniczymi na kwotę 4.931.323 zł. Liczba operacji oszukańczych wzrosła w tym przypadku o 21%, a wartość o 140%. Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowią 0,03 % ogólnej wartości transakcji kartami płatniczymi rozliczanych przez poszczególnych agentów, natomiast transakcje

oszukańcze wg informacji przekazanych przez banki znajdują się na poziomie 0,04% wartości wszystkich transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami płatniczymi w II półroczu 2008 r. Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki.

Wykres 6. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2004 – 2008

Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi wraz z PIN-kodem lub sfalszowanymi oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydanymi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanymi w innych krajach.

Znaczny przyrost liczby i wartości transakcji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi w stosunku do I półrocza 2008 r. wykazany w statystykach dostarczonych przez banki wynika ze wzrostu oszustw dokonanych kartami sfalszowanymi. W strukturze operacji oszukańczych stanowią one 50 % liczby i 60 % wartości oszustw wg danych przekazanych przez banki. Na

ten duży udział oszustw kartami sfalszowanymi mają wpływ operacje wypłat gotówki w bankomatach dokonywane kartami skopiowanymi przez specjalne urządzenia do kopiowania kart, zamontowane na bankomatach w Polsce przez zorganizowane grupy przestępcze. W omawianym półroczu miał miejsce proceder wypłaty gotówki kartami płatniczymi sfalszowanymi w opisany wyżej sposób z bankomatów w Bułgarii i Rumunii. Duży wzrost liczby i wartości oszustw dokonanych kartami płatniczymi może mieć związek z faktem, iż oszuści do przestępczego procederu związanego ze skimmingiem kart płatniczych, poprzez instalowanie urządzeń na bankomatach, wybierają Polskę w związku z niepełnym jeszcze spełnianiem przez karty płatnicze w Polsce standardu EMV. Skopiowane karty płatnicze niespełniające tego standardu dają większe możliwości ich użycia przez oszustów, bowiem mogą być akceptowane zarówno przez bankomaty czytające wyłącznie pasek magnetyczny (czyli niespełniające standardu EMV), jak również przez bankomaty działające w oparciu o standard EMV.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych najbardziej niebezpieczne, choć mało liczne, są oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie stwierdzono 261 takich przypadków w porównaniu do 358 w poprzednim półroczu. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zwiększyła się z ok. 14.058 zł do ok. 19.141 zł.

W II półroczu 2008 r. dokonano 10 transakcji oszukańczych z wykorzystaniem czeków, co oznacza spadek w stosunku do I półroczu 2008 r. o 80%.

Nie odnotowano żadnych incydentów związanych z poleceniem zapłaty.

VIII. DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ NBP W ZAKRESIE NADZORU NAD SYSTEMAMI PŁATNOŚCI ORAZ SYSTEMAMI AUTORYZACJI I ROZLICZEŃ PROWADZONYMI PRZEZ NIEBANKOWYCH AGENTÓW ROZLICZENIOWYCH

W II półroczu 2008 r. NBP realizował zadania w zakresie nadzoru nad systemami płatności wynikające z ustawy o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami, jak również zadania wynikające z ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych.

W ramach nadzoru sprawowanego nad systemami płatności i systemami autoryzacji i rozliczeń w minionym półroczu Prezes NBP wydał zgody na:

- 1) prowadzenie przez Państwową Wytwórnę Papierów Wartościowych S.A. systemu płatności Platforma Bezpiecznych Płatności Elektronicznych Easy Pay, Platforma Bezpiecznych Płatności Mobilnych SIM Easy Pay (sierpień 2008 r.),
- 2) prowadzenie przez firmę Dotpay S.A. systemu autoryzacji i rozliczeń dla usługi płatniczej „Dotpay” (wrzesień 2008 r.),
- 3) prowadzenie przez Merchant Services S.A. systemu autoryzacji i rozliczeń American Express (grudzień 2008 r.).

Departament Systemu Płatniczego zbierał i analizował dane statystyczne dotyczące rynku kart płatniczych (dane od wydawców kart płatniczych oraz od agentów rozliczeniowych). Dane te zbierane są na podstawie przepisów ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169 poz. 1385) oraz odpowiednich rozporządzeń wykonawczych do tej ustawy. Ponadto Narodowy Bank Polski zbierał dane statystyczne na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu, zakresu i terminów przekazywania przez podmioty uczestniczące w rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych danych niezbędnych do dokonywania przez Narodowy Bank Polski oceny funkcjonowania rozliczeń pieniężnych i rozrachunków międzybankowych (Dz. U. Nr 107, poz. 1139). Podmiotami objętymi przepisami ww. rozporządzenia są: spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, przedsiębiorcy wykonujący działalność gospodarczą w zakresie wykonywania i pośrednictwa w realizowaniu przekazów pieniężnych krajowych i zagranicznych (np. Western Union, MoneyGram), przedsiębiorcy wykonujący działalność gospodarczą polegającą na pośredniczeniu w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe (np. Monetia Sp z o.o., BillBird S.A., PayTel Sp z o.o., Żabka Polska S.A. itp.).

Z danych przekazanych za II półrocze 2008 r. wynika, że obecnie funkcjonują 103 podmioty pośredniczące w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe, które dysponują siecią 11 838 punktów przyjmujących wpłaty. W II półroczu 2008 r. przyjęły one 24,3 mln wpłat gotówki o łącznej wartości ponad 3 mld zł. Oznacza to wzrost liczby transakcji w porównaniu do I półrocza 2008 r. o 9,3 % oraz wartości o 9,1%. Można zaobserwować ogólną tendencję do konsolidacji rynku, mniejsze podmioty rezygnują z prowadzenia tej działalności, natomiast większe podmioty otwierają nowe punkty.

IX. SYSTEMY ROZRACHUNKU PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH

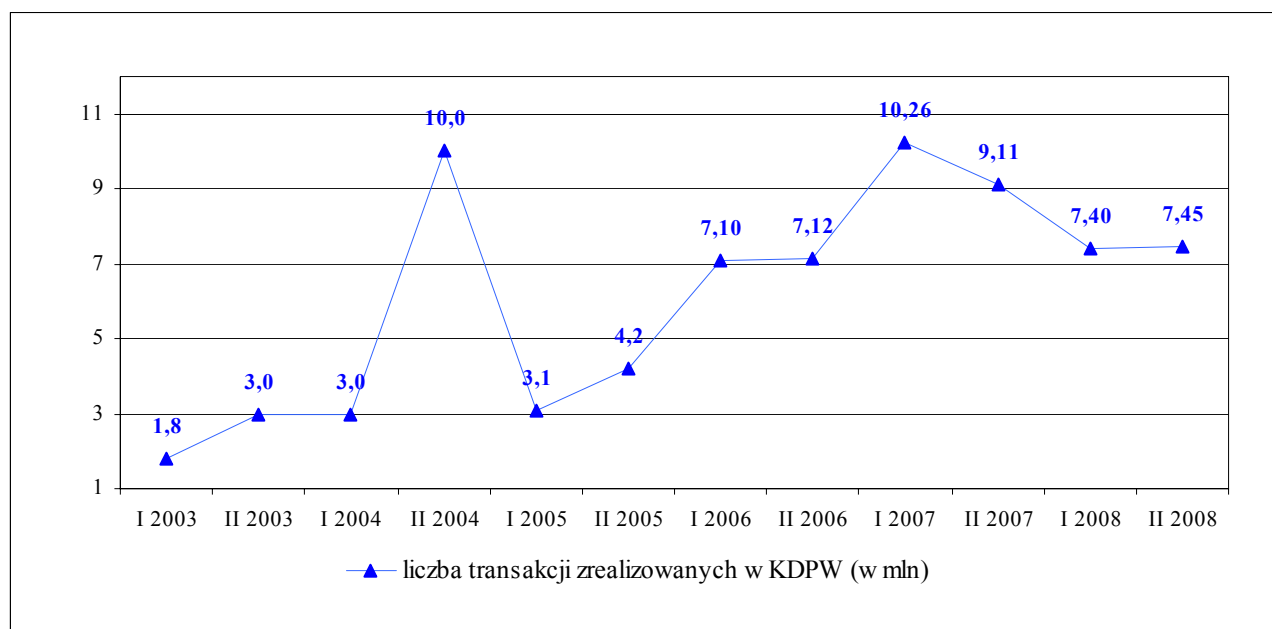
System KDPW

Do najistotniejszych zmian wprowadzonych w systemie depozytowo-rozliczeniowym KDPW w II półroczu 2008 r. należą:

1. Wprowadzenie nowego kodu typu operacji (068) właściwego dla transakcji pakietowej zawartej w alternatywnym systemie obrotu organizowanym przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie.
2. Zmiana § 34 ust. 2 Szczegółowych Zasad Działania, umożliwiająca rozliczanie w systemie rozliczeń rzeczywistych oprócz obligacji Skarbu Państwa oraz NBP także innych papierów dłużnych inkorporujących w sobie wierzytelności pieniężne.
3. Zmiana zakresu godzinowego w zakresie transakcji zamykających repo zawieranych przez NBP z bankami (były godziny 8.00 - 9.00; obecnie jest 8.00-11.00).

W II półroczu 2008 r. KDPW S.A. rozliczył 7.449.143 transakcji na łączną wartość 308 mld zł (w I półroczu 2008 r. odpowiednio 7.386.051 transakcje o wartości 272,2 mld zł).

Wykres 7. Liczba transakcji zrealizowanych w KDPW w latach 2003 – 2008

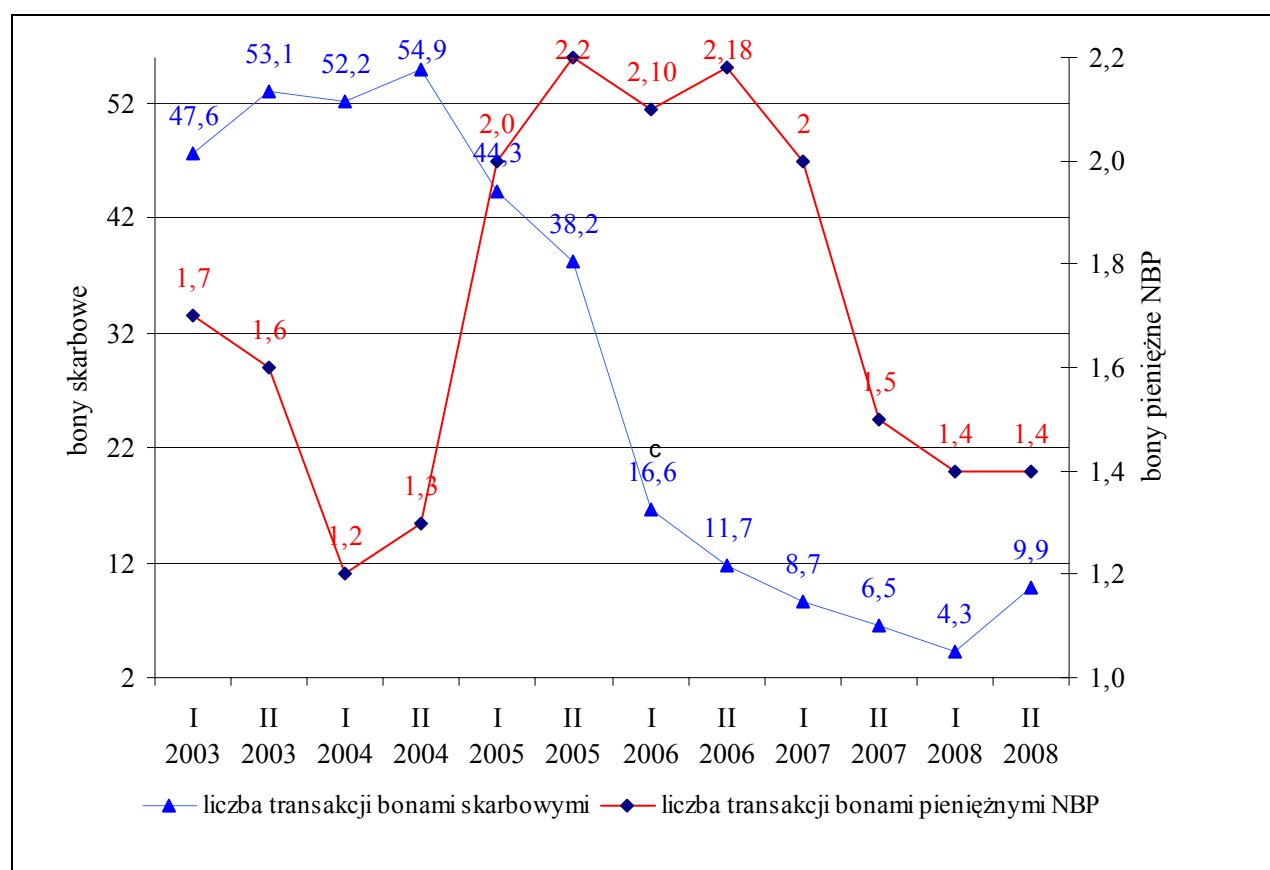
System RPW

W II półroczu 2008 r. w systemach obsługujących Rejestr Papierów Wartościowych (SKARBNET i SEBOP) zaszły następujące zmiany:

1. Rozszerzono katalog papierów wartościowych przyjmowanych przez NBP na zabezpieczenie spłaty kredytu lombardowego o inne - niż papiery skarbowe i papiery emitowane przez NBP - papiery wartościowe (obligacje komunalne, obligacje korporacyjne emitentów krajowych, obligacje EBI, listy zastawne).
2. Wprowadzono obniżone wskaźniki redukcji wartości zabezpieczenia w stosunku do kwoty udzielanego kredytu lombardowego i technicznego - z 0,8 na 0,85. Obniżenie to odnosi się do zabezpieczeń obejmujących papiery skarbowe i papiery emitowane przez NBP.

W omawianym okresie Rejestr Papierów Wartościowych przetworzył 9.931 transakcji bonami skarbowymi o wartości 492.8 mld zł (w I półroczu 2008 r. 4.296 transakcji o wartości 158.9 mld zł), oraz 1.406 transakcji bonami pieniężnymi NBP na kwotę 621.7 mld zł (1.379 transakcji o wartości 627.7 mld zł w I półroczu 2008 r.).

Wykres 8. Liczba transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi zrealizowanych w RPW w latach 2003 – 2008

PODSUMOWANIE

Funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2008 r. należy ocenić pozytywnie.

W szczególności podkreślić należy prowadzenie w minionym półroczu intensywnych prac nad przygotowaniem „Strategii rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2009-2013”. W wyniku tych prac w dniu 16 stycznia 2009 r. projekt Strategii został przyjęty przez Zarząd Związku Banków Polskich, a następnie w dniu 19 lutego 2009 r. przez Zarząd Narodowego Banku Polskiego. W dniu 6 marca 2009 r. Strategia została przekazana przez NBP do Ministerstwa Finansów z prośbą o podjęcie prac mających na celu przyjęcie Strategii jako dokumentu rządowego. Relatywnie niewielki poziom rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce świadczy w sposób szczególny o konieczności podjęcia działań wyszczególnionych w Strategii.

W II półroczu 2008 r. zintensyfikowano także prace nad wprowadzeniem do prawa polskiego dyrektywy 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego. Dyrektywa ta powinna zostać wdrożona do prawa polskiego przed dniem 1 listopada 2009 r.

W zakresie funkcjonowania polskich systemów płatności wysokokwotowych należy w szczególności podkreślić podjęcie prac nad przygotowaniem KIR S.A. do uczestnictwa, jako systemu zewnętrznego, w systemie TARGET2-NBP. W zakresie tym opracowana została w szczególności specyfikacja techniczna dla systemu EuroELIXIR, uzgodniono harmonogram rozrachunku systemu na platformie SSP TARGET2, a także prowadzono rozmowy nt. niezbędnych zmian formalno-prawnych związanych z tą kwestią.

Odnotowany w minionym półroczu dynamiczny wzrost liczby i wartości zleceń rozliczonych w systemach SORBNET-EURO i TARGET2-NBP świadczy o aktywności uczestników polskiego systemu płatniczego w zakresie dokonywania płatności w euro. W systemie EuroELIXIR także odnotowano wzrost liczby płatności zrealizowanych w systemie, w tym wysoki wzrost liczby zrealizowanych w tym systemie paneuropejskich poleceń przelewu SEPA (SEPA SCT).

Wydaje się przy tym, iż pozytywny wpływ na dalszy wzrost liczby płatności w euro dokonywanych w systemach SORBNET-EURO, TARGET2-NBP oraz EuroELIXIR może mieć zniesienie, z dniem 24 stycznia 2009 r., zasady walutowości i umożliwienie spełnienia

świadczenia w Rzeczypospolitej Polskiej w walucie obcej bez konieczności uzyskiwania indywidualnego zezwolenia dewizowego.

Utrzymująca się tendencja wzrostowa w zakresie liczby wydanych kart kredytowych oraz terminali POS potwierdza, że rynek kart płatniczych to najbardziej dynamicznie rozwijający się segment rynku rozliczeń detalicznych. Znaczący wzrost liczby i wartości transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami płatniczymi świadczą o pozytywnych tendencjach w zakresie zachowań posiadaczy kart płatniczych. Negatywnym zjawiskiem, jakie miało miejsce w II półroczu 2008 r., związanym z transakcjami dokonanyymi kartami płatniczymi, był duży wzrost liczby i wartości operacji oszukańczych.

W zakresie działań podejmowanych przez NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności i systemami autoryzacji i rozliczeń prowadzonymi przez niebankowych agentów rozliczeniowych, Prezes NBP wydał w minionym półroczu jedną zgodę na prowadzenie systemu płatności oraz zgody na prowadzenie dwóch systemów autoryzacji i rozliczeń.

W zakresie działań związanych z systemami rozrachunku papierów wartościowych w minionym półroczu, podkreślić należy dokonanie zmian wprowadzonych w systemie depozytowo-rozliczeniowym KDPW, które miały na celu podniesienie efektywności rozliczeń i rozrachunku w KDPW, a także rozszerzenie katalogu papierów wartościowych przyjmowanych przez NBP na zabezpieczenie spłaty kredytu lombardowego o inne, niż papiery skarbowe i papiery emitowane przez NBP, papiery wartościowe.

Materiał opracowali:
Krzysztof Freliszek
Anna Kalinowska-Piech
Robert Klepacz
Małgorzata Kopańska
Barbara Kosińska
Radosław Krawczyk
Radosław Łodyga
Paweł Łysakowski
Hanna Majewska
Ewa Ożdżeńska
Wanda Rafalska
Agnieszka Zdzeszyńska